

Н. Г. Шукліна,
кандидат юридичних наук, професор,
т. в. о. ректора Національної школи суддів України

УДК 342.56

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК СУДДІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

У статті розглядається питання підготовки суддів господарської юрисдикції в Національній школі суддів України. Зокрема, аналізуються методологічні засади розробки навчальних курсів, їх тематика та особливості впровадження у навчальний процес.

Ключові слова: підготовка суддів, періодичне навчання суддів, Національна школа суддів України.

Неодмінними умовами справедливого судочинства є незалежність, безсторонність і професіоналізм суддів. Невід'ємною передумовою набуття останнього для кандидатів на посаду судді і підтримання високого кваліфікаційного рівня для діючих суддів є проходження спеціальних професійно орієнтованих освітніх курсів.

Президент України В. Ф. Янукович у виступах на церемонії складення присяги новопризначеними суддями неодноразово наголошував, що «незалежний суддя — це в першу чергу освічений суддя, професіоналізм якого є запорукою доступного, справедливого та чесного судочинства». «Українське суспільство потребує освічених, впевнених у своїх силах суддів, які не побояться стати перпоною беззаконню, зможуть зайняти принципову позицію у захисті інтересів громадян та суспільства». Тому «змінюйте свій професійний рівень, зміцнюйте і втілюйте свої творчі задуми і плани, прагніть до самодосконалення...» [1].

Провідна роль і особливе місце у системі підготовки, перепідготовки кадрів для судової системи, спеціальної підготовки канди-

датів на посаду судді належить Національній школі суддів України (далі — також НШСУ). У своїй діяльності НШСУ керується Конституцією України [2] (розділ VIII «Правосуддя»), Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [3], а також дорученнями Президента України [4], а саме:

1) «Щодо безумовного забезпечення додержання конституційних прав і свобод підозрюваних, обвинувачених, підсудних, які тримаються під вартою» від 23.05.2012 р.;

2) «Щодо невідкладних заходів, пов'язаних із прийняттям Кримінального процесуального кодексу» від 05.07.2012 р.;

3) «Щодо фінансування видатків на оплату праці працівників апаратів судів, а також створення необхідних умов для підготовки Національною школою суддів України висококваліфікованих кадрів для судової системи» від 10.07.2012 р.

У дорученні «Щодо невідкладних заходів, пов'язаних із прийняттям Кримінального процесуального кодексу» від 05.07.2012 р. № 1-1/1795 Президент України визначив Національну школу суддів України базою не тільки для підготовки кадрів для судової си-

стеми, а й для перепідготовки працівників правоохоронних органів, пенітенціарної служби, суддів та адвокатів з питань застосування нових положень кримінального процесуального законодавства.

Закон «Про судоустрій і статус суддів» встановлює правове підґрунтя для професійного навчання і зростання, закріплюючи право судді вдосконалювати свій професійний рівень і проходити з цією метою відповідну підготовку, а також обов'язок судді з визначеною періодичністю проходити двотижневу підготовку в Національній школі суддів України.

Високий професіоналізм суддів — запорука якісного функціонування судової системи. З огляду на мету своєї діяльності — підготовка висококваліфікованих кадрів для судової системи НШСУ, поряд із підготовкою кандидатів на посаду судді вперше, не меншу увагу приділяє і підвищенню кваліфікації діючих суддів, зокрема суддів господарських судів.

Уже за перший квартал 2013 року з названої категорії суддів підготовку і підвищення кваліфікації у НШСУ та її 7 регіональних відділеннях пройшли:

- 84 судді, призначені на посаду вперше;
- 62 судді, обрані на посаду безстроково;
- 25 голів і заступників голів місцевих господарських судів;
- 70 суддів апеляційних господарських судів;
- 85 суддів Вищого господарського суду України підвищили кваліфікацію на спеціалізованих семінарах;
- за вказаний період підготовку пройшли 210 працівників апаратів господарських судів усіх рівнів.

Над забезпеченням високої якості підготовки суддів у НШСУ постійно працюють робочі групи, створені з числа провідних науковців, суддів та працівників. Основним завданням таких груп є аналіз новел законодавства та опрацювання наданих господарськими судами різних рівнів, регіональними відділеннями НШСУ, міжнародними організаціями і фондами пропозицій щодо формування планів і програм навчання суддів.

НШСУ адекватно і своєчасно реагує на освітні потреби суддів господарських судів і судів інших спеціалізацій (юрисдикцій).

При розробці вищезазначених документів враховуються пропозиції органів суддівського самоврядування, судів і суддів як першої, так і апеляційної та касаційної інстанції.

Приємно відмітити, що судді господарської юрисдикції не залишаються осторонь організаційно-методичного забезпечення підготовки своїх колег у НШСУ. Вищий господарський суд України та апеляційні господарські суди щорічно направляють нам власні пропозиції з тематикою лекцій і практичних занять для слухачів НШСУ. Голови господарських судів усіх рівнів, незважаючи на значне навантаження на суддів, як правило, знаходять можливість відряджати суддів своїх судів на щорічне навчання і спеціалізовані семінари у НШСУ. Цим забезпечуються безперервність навчання і підвищення кваліфікації суддів, створюються умови для належної професійної реалізації суддів у постійно змінюваних інформаційно-правових умовах України. Керівництвом ВГСУ та особисто Головою суду Віктором Івановичем Татьковим створені належні умови для проведення навчальних заходів із судьями господарських судів. Зокрема, у стінах ВГСУ відбуваються навчальні семінари, обговорення, круглі столи тощо.

Окрему увагу НШСУ приділяє підготовці наукових видань для суддів господарських судів. Серед іншого, слід окремо назвати спеціалізований посібник для суддів — «Застосування Європейської конвенції з прав людини при розгляді в судах господарських справ». Щоб забезпечити доступність цього видання для суддівського загалу, ми розмістили його на офіційному інтернет-сайті НШСУ.

Національна школа суддів України у своїй освітній діяльності послідовно впроваджує європейські цінності і дотримується міжнародних стандартів. Саме з таких позицій ми виходимо при формуванні викладацького складу. Як вказано у п. 20-21 Висновку № 4 (2003) Консультативної ради європей-

ських суддів щодо належної підготовки та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях [5], важливо, щоб навчання здійснювалося суддями та експертами у кожній дисципліні, а також щоб судді не втрачали зв'язок із судовою практикою.

До участі в навчальних заходах НШСУ залучаються досвідчені судді Судової палати у господарських справах Верховного Суду України, судді Вищого господарського суду України, судді апеляційних господарських судів. Так, за перший квартал 2013 року викладачами-тренерами для суддів господарської спеціалізації виступили 25 суддів ВГСУ і апеляційних господарських судів. Доречним видається і подальше активне залучення представників суддівської спільноти до навчальних і наукових заходів у НШСУ, чим робитиметься великий вклад у нашу спільну справу — підвищення фахового рівня суддів.

Такий підхід сприятиме формуванню потужного викладацького потенціалу НШСУ і створить надійні кадрові передумови для реалізації першочергових завдань, визначених Стратегічним планом розвитку судової влади України на 2013—2015 роки [6], а саме: розробка національних стандартів професійного навчання кандидатів на посаду судді; підвищення кваліфікації суддів та навчання працівників апаратів судів, врахування вказаних стандартів при розробці та впровадженні навчальних програм для суддів і працівників апаратів судів, системи оцінки, вимог до викладачів тощо, зокрема, при запровадженні спеціальної навчальної програми для керівників апаратів судів, навчальних програм щодо користування програмним забезпеченням, програм з етики тощо (пункт 6.3 Стратегічного плану).

Варто підкреслити, що зазначені організаційно-методичні заходи сприяють також виконанню важливого завдання — узагальнення судової практики і забезпечення єдності судової практики при розгляді справ, на пріоритетності чого неодноразово наголошував у своїх виступах і наукових статтях Голова Вищого господарського суду України В. І. Татьков [7].

На засіданні Пленуму Вищого господарського суду України 21.02.2013 р. Голова суду зазначив, що «Пріоритетним напрямком у діяльності господарських судів є постійне підвищення якості відправлення правосуддя. Так, у 2012 році показник якості зріс і становив 3,6 відсотка скасованих судових рішень місцевих господарських судів унаслідок їх перегляду вищими судовими інстанціями, тоді як у 2011 році цей показник становив 3,8 відсотка» [8]. А показник якості відправлення правосуддя, в свою чергу, напряму залежить від рівня професійної освіти кожного судді, підвищенню якого покликані сприяти нові освітні курси з актуальних питань матеріального і процесуального права НШСУ.

Визначальною для НШСУ при формуванні змісту навчальних програм є судова практика, зокрема правові висновки Верховного Суду України, постанови Пленуму ВГСУ, роз'яснення (рекомендації), інформаційні та оглядові листи ВГСУ. Завдяки такій організації роботи програми підготовки суддів господарської юрисдикції у НШСУ орієнтовані на актуальні проблеми правозастосовчої практики. На сьогодні навчальні програми спрямовані на розгляд таких актуальних питань, як:

- застосування Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у новій редакції. Наприклад, 26 лютого 2013 року НШСУ спільно з Центром комерційного права було проведено семінар на тему «Реформа законодавства про банкрутство: очікувані результати», в якому взяли участь 47 суддів апеляційних господарських судів та ВГСУ;
- функціонування нової системи державної реєстрації прав на нерухоме майно;
- особливості сплати судового збору в різних категоріях господарських спорів;
- розгляд спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності та авторських прав. Зокрема, за участю Програми розвитку комерційного права (CLDP) Міністерства торгівлі США і НШСУ 20—22.06.2012 р. проведено триденний семінар «Розгляд судових справ стосовно порушень прав інтелектуальної власності», в якому

взяли участь 19 суддів господарської юрисдикції;

— особливості участі прокурора у господарському процесі.

Крім новел законодавства, судді, які проходять навчання у НШСУ, мають можливість підвищити рівень своїх знань як з питань розгляду окремих категорій справ (спори, що виникають при виконанні кредитних договорів; *корпоративні спори*; застосування антимонопольно-конкурентного законодавства; справи про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих документів на примусове виконання рішень таких судів; *застосування земельного законодавства*), так і з загальних питань господарського права та процесу (відповідальність суб'єктів господарювання; проблемні питання розгляду спорів, що впливають із господарських договірних відносин; проблеми застосування позовної давності господарськими судами; проблеми правового статусу учасників господарського процесу; питання *визначення підвідомчості і підсудності справ* господарським судам; застосування міжнародних договорів, договорів про правову допомогу при здійсненні господарського судочинства; визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні).

Окремим блоком викладаються питання співвідношення Цивільного та Господарського кодексів України, застосування законодавства про засади запобігання і протидії корупції, позасудових методів вирішення конфліктів (медіація), судової комунікації у контексті зв'язків судової влади із ЗМІ.

Суттєвим акцентом у навчанні в НШСУ діючих суддів господарської юрисдикції є викладання особливостей застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини господарськими судами. Тут слід відмітити прогресивну практику підготовки ВГСУ інформаційних листів, наприклад від 16.04.2013 р. № 01-06/693/2013 та від 22.01.2013 р. № 01-06/87/2013 щодо рішень Європейського суду з прав людини, які набули статусу остаточних [9], та наголо-

сити на необхідності їх неухильного врахування всіма суддями.

У напрямі міжнародної діяльності НШСУ активно співпрацює з міжнародними організаціями-донорами. Серед останніх заходів — співпраця з Національним суддівським інститутом Канади і Канадською агенцією міжнародного розвитку (CIDA) в рамках проекту «Суддівська освіта задля економічного розвитку», зокрема, щодо розробки програми спеціалізованих курсів для суддів з тематики застосування земельного законодавства, законодавства про банкрутство і особливості розгляду корпоративних спорів тощо. Тематика освітніх курсів, розроблюваних за інтелектуальної допомоги канадських колег, буде постійно розширюватися, а її базою стане нова методологія викладання, заснована на інтерактивних підходах і спрямована на здобуття суддями практичного досвіду. Навчальним кредо курсів стане теза — «Побачив і запам'ятав, зробив і зрозумів».

Освітні зусилля НШСУ не залишаються поза увагою суддівської спільноти. Про перспективи високопродуктивної співпраці НШСУ та суддів господарських судів свідчить і той факт, що одним із пріоритетів роботи ВГСУ у 2013 році, як це зазначено у постанові Пленуму «Про підсумки роботи господарських судів України у 2012 році та завдання на 2013 рік» від 21.02.2013 р. № 5 [10], є продовження, разом з Національною школою суддів України, роботи з організації навчання суддів місцевих та апеляційних господарських судів.

Закінчити хотілось би словами Президента України, який у щорічному Посланні до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році» [11] наголосив, що: **«На часі посилення ролі Національної школи суддів у підготовці кадрів для судової системи»**. Тому хотіла б закликати всіх небайдужих долучитися до розбудови нашої судово-освітньої системи та всіляко сприяти інституційному становленню Національної школи суддів України як загальнонаціонального центру суддівської освіти!

Список використаних джерел

1. Виступи Президента України від 14.02.2012 р., 29.05.2012 р., 19.12.2012 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/>.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
4. Доручення Президента України від 23.05.2012 р., 05.07.2012 р., 10.07.2012 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/>.
5. Opinion no 4 of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on appropriate initial and in-service training for judges at national and European levels [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://wcd.coe.int/View%20Doc.jsp?Ref=CCJE%282003%29OP4&Sector=secDGHL&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=FEF2E0&BackColorIntranet=FEF2E0&BackColorLogged=c3c3c3>.
6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : court.gov.ua/userfiles/Strateg%20plan.doc.
7. Татьков В. Механізми забезпечення єдності судової практики в господарському судочинстві [Електронний ресурс] / В. Татьков // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. — 2012. — Вип. 94. — С. 5—9. — Режим доступу : http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/yurydych_94_2012.pdf.
8. За підсумками пленуму Вищого господарського суду України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vgsu.arbitr.gov.ua/news/1151/>.
9. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vgsu.arbitr.gov.ua/%20news/group/6>.
10. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://vgsu.arbitr.gov.ua/%20files/pages/ppVGSU_21022013_5.pdf.
11. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/docs/posl.pdf>.

Шуклина Н. Г. Профессиональное развитие судьи: вызовы сегодняшнего дня. В статье рассматривается вопрос подготовки судей хозяйственной юрисдикции в Национальной школе судей Украины. В частности, анализируются методологические основы разработки учебных курсов, их тематика и особенности внедрения в учебный процесс.
Ключевые слова: подготовка судей, периодическое обучение судей, Национальная школа судей Украины.

Shuklina N. G. Professional development of judges: current challenges.

The article investigates the question of commercial judges' training, provided by National School of Judges of Ukraine. In particular methodological framework of educational courses creation, their subject matters and main features of their implementation into educational process are analyzed.

Key words: judges' training, National School of Judges of Ukraine.